

ЛІТЕРАТУРА.

1. Пасинок В.Г. Ориєнтація учаснихся на вибор професії учителя: Монографія. – Х.: Основа, 1996. – 152 с.
2. Пасинок В.Г. Теорія та методика мовної підготовки вчителя в університеті. – Х.: Основа, 1998. – 308 с.
3. Нечепоренко Л.С. Особистісна культура вчителя. (Педагогічний аспект). – В кн.: Педагогічна культура (За ред. проф. Л.С. Нечепоренко. – Харків: ХДУ, 1994. – 145 с. – С. 5-18.
4. Нечепоренко Л.С. Педагогічна майстерність. Монографія. – Харків: Видавничий центр ХНУ, 2009. – с.
5. Нечепоренко М.В. Емоційно-вольова культура студента / Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2001. – 180 с.

УДК 378:331.101

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Павлова О.Г.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті розглядається суть, зміст та структура мотиваційної сфери особистості. Відзначено багатоаспектність і складність цього явища. Наголошується, що для підвищення якості підготовки майбутніх спеціалістів і їх професіоналізації необхідно розвивати мотивацію, яка спонукає до оволодіння професійними компетенціями.

Ключові слова: мотив, мотивація, професійна підготовка, педагогічна діяльність.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Павлова Е.Г.

В статье подробно рассматривается сущность, содержание и структура мотивационной сферы личности. Отмечено многоаспектность и сложность этого явления. Отмечается, что для повышения качества подготовки будущих специалистов и их профессионализации необходимо развивать мотивацию, которая побуждает к овладению профессиональными компетенциями.

Ключевые слова: мотив, мотивация, профессиональная подготовка, педагогическая деятельность.

THEORETICAL BASIS PROFESSIONAL MOTIVATION FOR TEACHING ACTIVITIES

Pavlova O.

The article deals with some detail essence, content and structure of motivational sphere of personality. Noted multidimensional nature and complexity of thi sphenomenon. It is noted that to improve the training of future professionals and their professionalism necessary to develop the motivation that leads to the acquisition of professional competence of future teachers, providing professional development of students, designing trajectories of self and self in their future careers.

Keywords: motive, motivation, training, teaching activities.

Аналіз літератури з проблеми формування мотивації особистості показує, що цьому феномену приділяється значна увага, оскільки саме мотивація визначає характер і особливості навчальної та професійної діяльності майбутнього фахівця, є провідним регулятором його активності. Інтерес до професії та її опанування – це одні з найважливіших факторів успішного навчання студентів та майбутньої професійної реалізації. Мотивація до професійної діяльності посідає провідне місце в структурі діяльності особистості майбутнього фахівця і є одним із основних понять, яке використовують для пояснення мотивів, рушійних сил для здобуття певної професії. Мета статті полягає у визначен-

ні теоретичних засад та вдосконаленні системи професійної мотивації до педагогічної діяльності.

Поняття мотиву, його природа, структура, формування та розвиток мотивації особистості були предметом дослідження В.Г. Асеева, Л.І. Божовича, Н.М. Боритко, В.К. Вилонаса, О.С. Гребенюка, Е.Ф. Зєєра, Е.П. Ільїна, В.И. Ковалева, Є.А. Клімової, А.С. Кривоногової, А.К. Маркової, О.І. Суислової, Н.Ф. Тализіної, А.І. Яблонського, П.М. Якобсона та ін. Сучасні педагоги та психологи єдині в тому, що якість виконання діяльності та її результат залежить перш за все від спонукання й потреб індивіда, його мотивації [4]. До основних категорій мотиваційної сфери майбутніх фахівців можна віднести «мотив» та «потребу».

Потреба – це прояв необхідності в чомусь певному для забезпечення нормального існування та розвитку [1]. Іванніков В.А. визначає, що потреба – це частина мотиву [2]. Божович Л.П., Ковальов А.Г., Платонов К.К., Рубинштейн С.Л. і багато інших дослідників вважають, що потреба і є мотив. Між мотивом та потребою є дещо спільне, а точніше і мотив і потреба виступають як внутрішні регулятори поведінки. Однак між ними є і відмінності. Потреба це лише потенціальний мотив поведінки, а мотив завжди є актуально діючим її стимулом і регулятором [1].

Частіше за все мотив визначають як внутрішнє спонукання особистості до певного виду діяльності, яке пов'язане з задоволенням певної потреби. Мотив можна розглядати як предмет спонукання та направлення діяльності, чи причину, що є основою цієї діяльності та пояснює її.

З питання класифікації мотивів немає єдиної думки серед учених. Визначення видів мотивів і їх класифікація у більшості дослідників залежать від того, як вони розуміють сутність мотиву. Поділ мотивів на два типи: з погляду специфічних і неспецифічних мотиваційних утворень, де до перших відносять диспозиційні змінні: мотиви, потреби, цінності, настанови; а до других – функціональні змінні, що ситуативно пов'язані з першими: специфічні мотиви, стимули, драйви, підкріплення, цільові об'єкти є поширеним серед психологів. Також мотиви поділяють на групи відповідно до принципу, що базується на виділенні

та класифікації різних видів потреб (біологічних і соціальних): мотиви самоповаги, самоактуалізації, мотиви-прагнення до результату (мотиви досягнення), мотиви-прагнення до діяльності, мотиви до успіху й уникнення невдач.

Термін «мотивація» в сучасній психологічній науці розглядається дwoяко. Перше значення пояснює мотивацію, як систему факторів, які обумовлюють поведінку людини. В другому значенні акцентується фактор, який стимулює і підтримує поведінкову активність [1]. Ми підтримуємо перше визначення цього поняття, адже саме воно прийняте більшістю з психологів.

На нашу думку, існує декілька причин, через які у науковій літературі не існує єдиного визначення мотивації як явища. Це залежить від того, що по-перше, кожна наука, в відповідно до предмету вивчення, розглядає різні аспекти мотивації, а по-друге, певну роль відіграє невизначеність основних елементів механізму мотивації.

В усіх випадках мотивація виступає як вторинне по відношенню до мотиву утворення чи явище. Поділяючи позиції Н.В. Бордовської, В.І. Ковальова, К.К. Платонова, А.А. Реана, ми розглядаємо мотивацію як сукупність стійких мотивів, що мають певну ієрархію і виражають спрямованість особистості. Виходячи із сучасних психологічних уявлень з приводу категорії мотивації (В.К. Вілюнас, В.І. Ковальов, Е.С. Кузьмін, Б.Ф. Ломовта ін.), сучасні дослідники (А.Н. Леонт'єв, Реан А.А., Бордовская Н.В., Розум С.І.) вважають, що мотивацію як просту сукупність мотивів необхідно відрізнити від мотиваційної сфери особистості людини, яка теж являє собою певну сукупність мотивів. Однак у мотиваційній сфері ця сукупність являє собою ієрархізовану динамічну мотиваційну систему, в якій потреби, мотиви і цілі певним чином підпорядковані, взаємопов'язані, взаємозумовлені, виражають спрямованість особистості.

Отже, мотиваційну сферу треба розглядати, як структуру, до складу якої входять утворення локалізовані на різних рівнях особистісної організації. Мотиваційні явища, неодноразово повторюючись, з часом стають рисами особистості людини. До таких рис передусім можна віднести мотив досягнення успіхів і мотив уникнення невдачі, а також локus контроль, самооцінку, рівень домагань.

Дослідники розглядають багато видів мотивації. Ми виділяємо для аналізу актуальну для майбутніх фахівців професійну мотивацію. Це поняття розглядається як усвідомлення предметів актуальних потреб особистості (одержання вищої освіти, саморозвитку, самопізнання, професійного розвитку, підвищення соціального статусу), що задовольняються за допомогою виконання навчальних завдань і спонукають її до вивчення майбутньої професійної діяльності.

На даний час дослідниками підтверджено, що успішність навчання залежить в основному від розвитку навчальної мотивації, а не лише від природних здібностей. Між цими двома факторами існує складна система взаємозв'язків. За певних умов (наприклад, інтерес особистості до конкретної діяльності) може бути ввімкнений так званий компенсаторний механізм. Брак здібностей при цьому заповнюється розвитком мотиваційної сфери (інтерес до предмету, усвідомленість вибору професії та ін.), і студент досягає великих успіхів, як у навчальній, так і в професійній сфері.

Відповідно до закону Йеркса-Додсона, ефективність діяльності залежить від сили мотивації. Точніше слабкої мотивації не достатньо для досягнення успіху, чим сильніше спонукання до дії, тим вище результат діяльності. Але безпосередній зв'язок зберігається лише до певного предмету. Якщо вже досягнуто певних результатів, а сила мотивації продовжує збільшуватися, то ефективність діяльності зменшується[3].

Відповідно до теорії ієрархії мотивів А. Маслоу Сотникова А.В. [6] визначає професійну мотивацію як сукупність потреб, інтересів, котрі спонукають людину до професійної діяльності, до професійної самореалізації та професійному вдосконаленню. Барковська М.Г., Осін А.К. [5] зазначають, що професійна мотивація є внутрішнім рушійним чинником розвитку професіоналізму й особистості. Пінська О. розглядає професійну мотивацію, як властивість особистості яка є системою цілей, потреб, що спонукають студента до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії [7].

Професійна мотивація має роль компенсаторного фактора: за умов недостатнього розвитку здібностей студент, маючи професійну мотивацію, має значно більше перспектив досягнення успіхів, ніж здібний

студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому одне з першочергових завдань вищої школи – цілеспрямоване формування у студентів професійної мотивації.

На думку авторів С. Єрохіна, Ю. Нікітіна та І. Нікітіного, структурними компонентами професійної мотивації є: мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (сприяє вибору мети); мотивація реалізації (забезпечує регулювання, контроль реалізації виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (уможливорює завершення виконання дії і спонукання до іншої) [8, с. 21].

Автори зазначають, що професійну мотивацію можна звести до трьох основних комплексів: інтерес, обов'язок, самооцінка професійної придатності [8, с. 22]. Безпосередній інтерес, що виникає на основі привабливості змісту та процесів конкретної діяльності та включає: професійно-специфічний інтерес; загально професійний інтерес; романтичний інтерес; ситуативний інтерес. Опосередкований інтерес зумовлений деякими організаційними, соціальними та іншими характеристиками професії включає: професійно-пізнавальний інтерес; інтерес до самовиховання; престижний інтерес; інтерес супутніх можливостей; невизначений інтерес.

Змістовний опис найбільш типових мотивів професійної діяльності містить двухфакторна теорія Ф. Херцберда, згідно з якою вони розрізняються за своєю спрямованістю. Перша група мотивів («фактори-мотиватори») спрямована на вирішення виробничих завдань. До них відносяться можливість досягнення успіху в роботі, наявність шансів просування по службі, визнання результатів роботи та їх публічне схвалення, хороша оплата праці, можливість підвищення рівня професійної компетентності, наявність високого ступеня відповідальності, складність, різноманітність, цікавий зміст роботи. Друга група мотивів («фактори гігієни») робить роботу більш привабливою, але в значно меншому ступені сприяє підвищенню продуктивності. До них відносяться умови праці, мінімум напруги і стресу, хороші відносини зі співробітниками і безпосереднім керівником, гнучкий графік роботи. Вони знімають або зменшують незадоволеність роботою, але самі по собі не здатні підвищити задоволеність і продуктивність праці і недостатні для створення високої мотивації.

С.І. Кучмієва у своїх дослідженнях [10] показала, що позитивний вплив на процес професійної підготовки мають мотиви, в основі яких лежить інтерес до професії, мотиви розвитку особистості й навчально-пізнавальні мотиви. Також зазначила, що негативний вплив мають просоціальні й інфантильні мотиви, а групи матеріальних і соціальних мотивів можуть впливати як позитивно, так і негативно. Авторка вказує на недостатній рівень професійної підготовки випускників вузів, який багато в чому детермінований порівняно невисоким рівнем мотивації студентів. В основі мотивації лежить інтерес до професії й розвитку особистості, що пов'язано з домінуванням мотивів, які звертають увагу студентів на можливих матеріальних і соціальних перевагах обраної професії.

Формування у вузі мотивації до майбутньої професійної діяльності є невід'ємним компонентом професійної підготовки. Аналіз різних поглядів на сутність проблеми дозволив зробити висновок, що мотивація до професійної діяльності полягає в інтеграції спонукань, пов'язаних з навчальною та професійною діяльністю, на основі взаємних трансформацій пізнавальних і професійних мотивів. Так, усвідомлення студентами в процесі навчання необхідності знань для успішного оволодіння професією, для орієнтації в різних ситуаціях професійної діяльності викликає у них потребу в оволодінні професійними вміннями та навичками [4].

Успішність професійної педагогічної діяльності залежить від мотивації, визначення мети і прагнення до зростання та досягнень. Характер мотиваційних спонукань, їх стійкість визначає ефективність індивідуальних проектів професійного розвитку.

Професійну мотивацію до педагогічної діяльності визначають як сукупність внутрішніх спонукань до опанування професійно-педагогічною діяльністю, що викликають активність і визначають спрямованість діяльності (В.І. Загвязінській, Г.М. Романцев, В.А. Федоров).

Професійна мотивація майбутнього педагога має свої особливості в частині сукупності груп мотивів. В структуру мотивації до професійно-педагогічної діяльності нами включені пізнавальні, професійні та особистісні групи мотивів. В пізнавальну групу входять

мотиви і прагнення, які характеризують спрямованість на освоєння змісту дисциплін та оволодіння способами дій (навчально-пізнавальні мотиви, пізнавальні інтереси до професійних знань, орієнтація на результат навчальної роботи). Професійна група представлена навчально-професійними мотивами й інтересами, професійно-ціннісними орієнтаціями та відношенням до майбутньої професії, які обумовлені змістом і структурою самої діяльності (прагнення освоїти професійні компетенції і стати кваліфікованим фахівцем, усвідомлення значущості діяльності педагога професійного навчання, потреба в оволодінні професією). В особистісну групу входять мотиви, пов'язані зі спрямованістю на значимість навчальних дій, особистим добробутом, потребою до професіонального зростання (прагнення опанувати способами самостійного набуття професійних знань, прагнення до саморозвитку, самоосвіти, професійні наміри, прагнення до самореалізації, самовираження в професійно-педагогічному середовищі).

Висновок. Професійна мотивація до педагогічної діяльності розглядається в контексті професійної мотивації і розуміється нами як сукупність потреб, інтересів, установок і прагнень, які спонукають до освоєння професійно-педагогічної діяльності та викликають активність і визначають спрямованість особистості студента до педагогічної професії.

Сформованість професійної мотивації до педагогічної діяльності визначає характер опанування професії і цілеспрямований розвиток професійних компетенцій майбутнього педагога, які забезпечують професійне становлення студентів, проектування траєкторії саморозвитку і самореалізації у майбутній професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батаршев В.А. Учебно-профессиональная мотивация молодежи : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.В. Батаршев – М.: Издательский центр «Аркадия», 2009. – 192 с.
2. Иванников В.А. Психологические механизмы волевой регуляции [Текст] / В.А. Иванников. – М.: Просвещение, 1991. – 274 с.
3. Бордовская Н.В., Реан А.А. Педагогика. Учебник для вузов – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 304 с.

4. Бухтеева Е.Е. Педагогические условия формирования мотивации к профессиональной деятельности [Электронный ресурс] / Е.Е. Бухтеева, И.О. Кравец – Режим доступа до ресурсу: // среднее профессиональное образование. 2013. №2. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-motivatsii-k-professionalnoy-deyatelnosti>.
5. Барковская М.Г. Исследование мотивации педагогической деятельности [Электронный ресурс] / М.Г. Барковская, А.К. Осин – Режим доступа до ресурсу: http://www.rae.ru/use/?section=content&op=show_article&article_id=10002189.
6. Профессиональная мотивация как предмет социологического анализа / А.В. Сотникова // ИСОМ. – 2010. – Вип. №3. – С. 118-123.
7. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська // Проблеми трудової і професійної підготовки. – 2009. – Випуск 14. – С. 111-115.
8. Єрохін С.А., Нікітіна І.В., Нікітін Ю.В. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С.А. Єрохін, І.В. Нікітіна, Ю.В. Нікітін // Юридична наука. – 2011. – № 1. – С. 20-27.
9. Кучмиева, С. И. Мотивационные факторы профессиональной социализации студентов в период обучения в ВУЗе: автореф. дис. ... канд. социол. наук: 22.00.04 / Кучмиева Светлана Ивановна; ГОУВПО Волгоградск. гос. ун-т. – Волгоград, 2007. – 24 с.
10. Афанасенкова Е. Л. Мотивы обучения и их изменение в процессе обучения студентов вуза: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Афанасенкова Елена Леонидовна; М., 2005. – 23 с.